

ΕΡΣΗ ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ

«Η μυθιοτορηματική αύρα του Καβάφη»

Η **πεζογράφος μιλά στο «Βήμα»** για το νέο της μυθιστόρημα και το αισθησιακό και αισθητικό ταξίδι του Καβάφη στο συναρπαστικό Παρίσι του **fin de siècle**

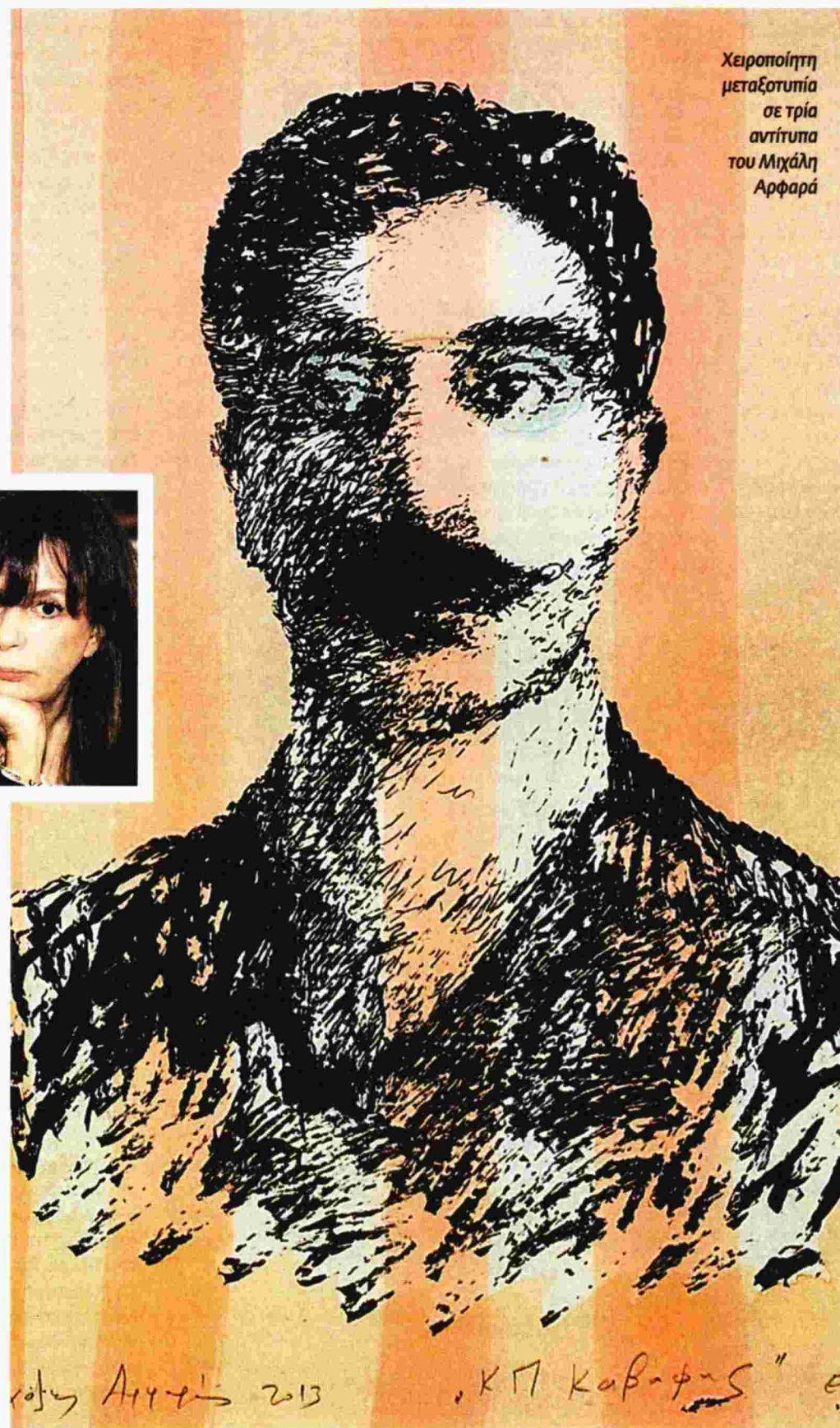
ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΣΤΗ
ΛΑΜΠΡΙΝΗ ΚΟΥΖΕΛΗ

Το καλοκαίρι του 1897 ο νεαρός Κωνσταντίνος Καβάφης βρίσκεται σε ταξίδι αναψυχής στο Παρίσι συντροφιά με τον μεγαλύτερο αδελφό του Τζων. Ενας flâneur στην Πόλη του Φωτός του fin de siècle αναζητεί μακριά από την καταπιεστική Αλεξάνδρεια μια ελευθερία σκέψης και ζωής και μια ποιητική φωνή συνεπή με τις αισθητικές του αρχές. Ο αντιπαθής Νίκος Μαρδάρης, άμισθος γραμματέας του Ζαν Μωρεάς, ένας θελκτικός ρώσος χορευτής και άλλα φανταστικά πρόσωπα διασταυρώνονται με τους δύο αδελφούς στο νέο μυθιστόρημα της Ερσης Σωτηροπούλου. Μιλήσαμε μαζί της για τον Καβάφη που ανακάλυψε έπειτα από έξι χρόνια έρευνας, ταξιδιών και συγγραφής και τριάντα χρόνια προβληματισμού για τον μείζονα έλληνα ποιητή, έναν Καβάφη που τη διασκεδάζει και της εμπνέει τρυφερότητα.

■ **Το ταξίδι του Καβάφη στο Παρίσι είναι από τις λιγότερο φωτισμένες περιόδους της ζωής του. Πώς αποφασίσατε να εστιάσετε σε αυτό;**

«Το 1984, με αφορμή μια μεγάλη έκθεση για τον Καβάφη που διοργάνωσα στο Παλάτιο Βενέτσια – ήμουν τότε μορφωτική σύμβουλος της Πρεσβείας στη Ρώμη –, είχα την ευκαιρία να μελετήσω στο αρχείο του και τον φάκελο που στην τότε κατάσταση του αρχείου ονομαζόταν “Φάκελος Παρισιού” και περιελάμβανε διάφορα αναμνηστικά από το ταξίδι του στο Παρίσι το καλοκαίρι του 1897 με τον αδελφό του Τζων: κάποια προγράμματα θεαμάτων, δύο τεύχη του περιοδικού *Illustration*, ένα μπιλιέτο της Αλίν από τη Μασσαλία, που ήταν ένα maison close, ένα πορνείο γνωστό της εποχής. Μην ξεχνάμε ότι ήταν το μοναδικό ταξίδι αναψυχής που έκανε στη ζωή του, μετά δεν ξαναπήγε στην Ευρώπη – ταξίδεψε στην Ελλάδα, αλλά το 1897 δεν είχε επισκεφθεί ακόμη την Ελλάδα. Στα τέλη του 19ου αιώνα, το Παρίσι ακτινοβολεί, εκεί χτυπά ο παλμός της πρωτοπορίας στην τέχνη, είναι η πόλη όπου ζουν ο Μαρσέλ Προυστ, ο Ερίκ Σατί, ο Ενγκάρ Ντεγκά, ο Εμίλ Ζολά και τόσοι άλλοι, όπου γεννιούνται νέα καλλιτεχνικά κινήματα. Τα καφέ στη Μονμάρτρ σφύζουν από ζωή. Το βιβλίο μου είναι επίσης η τοιχογραφία αυτής της εξαιρετικής εποχής που περνάει στο φόντο, αλλά εκείνο που με ιντριγκάρισε ήταν η επαφή του Καβάφη με αυτόν τον κόσμο, ή καλύτερα το κενό: η απουσία κάποιου ίχνους γραπτού από την εμπειρία του».

Συνέχεια στη σελίδα 2

Χειροποίητη μεταξοτυπία σε τρία αντίτυπα του Μιχάλη Αρφαρά

Ο Καβάφης και η ηδονή της τέχνης

ΕΡΣΗ ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ
Τι μένει από τη νύχτα

Εκδόσεις Πατάκη, 2015, σελ. 329, τιμή 15,40 ευρώ

Συνέχεια από την πρώτη σελίδα

■ Στην ελληνική ιστορία το 1897 σηματοδοτεί μια μεγάλη ήττα. Στη βιογραφία του Καβάφη τι σημαίνει;

«Εκείνες τις τρεις μέρες στο Παρίσι, τον Ιούνιο του '97, τις βλέπω σαν οδοιπορικό μύησις, μια προσέγγιση στον κόσμο ενός νεαρού ποιητή, έναν κόσμο ακόμη υπό διαμόρφωση, ρευστό, ατελή, μετέωρο. Μέχρι τότε, εκτός από λίγες εξαιρέσεις, όπως π.χ. τα "Τείχη", οι "Κτίστες", ο Καβάφης είχε γράψει ποιήματα μάλλον μέτρια, συχνά είχε αποπειραθεί να μιμηθεί τους μεγάλους ποιητές. Από την άλλη, είχε αποδεχθεί την ομοφυλοφιλία του, αν και κοινωνικά ήταν ένας άνθρωπος συντηρητικός, με συμπεριφορά παλιομοδίτικη θα έλεγα. Ομως όσο βασανισμένος και μουσικοπαθής κι αν ήταν όσον αφορά την ομοφυλοφιλική επιθυμία, πλησίαζε ή μάλλον πάσχιζε να πλησιάσει εκείνο το σημείο της ποιητικής του ωρίμασης όπου θα ήταν ικανός να γράψει γι' αυτήν την επιθυμία με τρόπο ανοιχτό, μη απολογητικό, ενώνοντας το πάθος του για το παρελθόν, ιδιαίτερα για την ελληνιστική περίοδο, με το πάθος του για άλλους άνδρες σε ποιήματα που θα ικανοποιούσαν τα δικά του υψηλά κριτήρια. Είναι μια στιγμή σημαντική όχι μόνο για την αποδοχή της σεξουαλικής του ταυτότητας αλλά και για τις απαιτήσεις που είχε από τον εαυτό του ως ποιητή».

■ Στη διάρκεια του «Ετους Καβάφη» το 2013 έγιναν πολλές συζητήσεις για την πρωταρχική θέση της σεξουαλικότητας του

Καβάφη στην ερμηνεία της ποίησής του. Ποια είναι η δική σας γνώμη;

«Ο Καβάφης ήταν ομοφυλόφιλος σε μια εποχή που ήταν πολύ πιο δύσκολο να ζήσει κανείς την ομοφυλοφιλία του. Πέρα από την ομοφυλοφιλία, για μένα το ειδοποιό στοιχείο είναι η ποιότητα, το αισθητικό αποτέλεσμα. Η ερωτική επιθυμία γίνεται στον Καβάφη κινητήριο χρονομετρητή, μπορεί να γίνει και οστά σε αυτή την επιθυμία, πώς σε ξεπερνάει και μεταλλάσσεται σε κάτι άλλο που μπορεί να συγκινήσει αναγνώστες άσχετους και ξένους προς αυτήν. Αυτό είναι που διακρίνει ένα χαζό τετράστιχο από ένα σπουδαίο ποίημα».

«Με ενδιέφερε να δω πώς ο Καβάφης από ποιητής μέτριος, αδέσιος, καταπιεσμένος στην προσωπική του ζωή, γίνεται ο Καβάφης που ξέρουμε, πώς κάνει το άλμα και φτάνει να γράψει αυτή την ποίηση»

■ Υπάρχουν σκηνές αισθησιακές αλλά όχι ωμό σεξ στο μυθιστόρημα. Αυτολογοκριθήκατε;

«Δεν υπάρχουν σκηνές ωμού σεξ στο μυθιστόρημα, το βιβλίο δεν τις σήκωνε. Ακόμη και η μπρέρα μου το βρήκε σεμνό σε σχέση με τα προηγούμενα. Κάθε βιβλίο όμως έχει τη δική του οικονομία. Ουδέποτε έχω συμπεριλάβει ερωτικές σκηνές αν δεν το ζητάει το ίδιο

το κείμενο, για να κάνω κι ένα σχόλιο σχετικά με τη γνωστή υπόθεση του "Ζιγκ ζαγκ στις νεραντζιές" και τις κατηγορίες περί πορνογραφίας».

■ Ποιο ήταν το δικό σας στοίχημα με τούτη τη μυθοπλαστική βιογραφία;

«Το στοίχημα για μένα ήταν να μπορέσω να δείξω πώς ένα τίποτα, μια τριχούλα που αναφύεται στον απαλό όρχι ενός ρώσου χορευτή, μπορεί να γίνει όχι μόνο πηγή έμπνευσης αλλά το εφελτήριο για μια υπέρβαση και τελικά να συμπυκνώσει τη δραματική ουσία. Δεν αναπολεί ένα πρόσωπο ο Καβάφης στην εν λόγω σκηνή του βιβλίου, δεν λαχταράει ένα σώμα, είναι μόνο μια τρίχα που

του έχει γίνει εμμονή και παρακολουθούμε πώς από μια μικρή λεπτομέρεια φτιάχνει ολόκληρη ιστορία. Με απασχολεί την ίδια ως συγγραφέα πώς γίνεται αυτή η διαδικασία, γιατί πιστεύω ότι από μια λεπτομέρεια, έστω ευτελή, δημιουργείται ένα σύμπαν γράφοντας».

■ Γράφετε λοιπόν ένα «μυθιστόρημα του καλλιτέχνη» για την

ποιητική ενηλικίωση του Καβάφη.

«Ναι, με ενδιέφερε να δω πώς ο Καβάφης από ποιητής μέτριος, αδέσιος, καταπιεσμένος στην προσωπική του ζωή, ένας άνθρωπος σχετικά δειλός που δυσφορούσε για τον οικονομικό ξεπεσμό της οικογένειάς του, γίνεται ο Καβάφης που ξέρουμε, πώς κάνει το άλμα και φτάνει να γράψει αυτή την ποίηση. Ο Καβάφης γράφει με το βλέμμα στραμμένο προς το παρελθόν και μας μιλάει σήμερα. Διασχίζει τον χρόνο και αυτό είναι που βρίσκω καταπληκτικό. Ηθελα λοιπόν ο αναγνώστης να γίνει σκιά του και να δει ότι αυτό που απ' έξω μοιάζει μαγικό άλμα είναι μια πορεία επώδυνη που απαιτεί θυσίες και παίρνει πάρα πολύ χρόνο, άχαρο χρόνο».

■ Ο νεαρός Καβάφης σας μιλάει ως άνθρωπος της εποχής μας. Μπήκατε στον πειρασμό να υιοθετήσετε το ύφος και τη γλώσσα του Καβάφη που εύκολα αντιγράφεται και παρωδείται;

«Το σκέφτηκα και το απέρριψα. Θα ήταν κάτι επίπλαστο και κακόγουστο τελικά. Επειτα, αν ήθελα να είμαι πιστή στον τρόπο που μιλούσε, θα έπρεπε να είναι στα αγγλικά οι διάλογοι με τον αδελφό του, στα γαλλικά με τον Μαρδάρ, κ.τ.λ.».

■ Ο Καβάφης αναλογίζεται στο μυθιστόρημα «πόσο η Τέχνη εμπνεόταν από την Τέχνη, ίσως περισσότερο κι από την ίδια τη ζωή». Τι πιστεύετε για τον Αλεξάνδρινό, τι ισχύει για εσάς;

«Πιστεύω ότι στην αρχή ο Καβάφης εμπνεύστηκε και επηρεάστηκε από τους ποιητές που θαύμαζε. Είχε κάνει κι αυτό το περίφημο πασίς "Αλληλουχία κατά τον Βωδελαιρόν" που υπάρχει στα Αποκρυφόμενα. Το γράψιμο δεν είναι μια διαδικασία ελεγχόμενη με ορθολογικό τρόπο. Γράφει κανείς ανασύροντας υλικό από αυτό το βαθύ υπόστρωμα που περιλαμβάνει όλα όσα έχει ζήσει και διαβάσει. Η λογοτεχνία εμπνέεται από τη λογοτεχνία, η μνήμη παίζει τα δικά της παιχνίδια, συχνά οι αναμνήσεις μας είναι παραμορφωμένες».

■ Στη συζήτηση με τον πατριδολάτρη Μαρδάρ για την ήττα του 1897, για όσα προηγήθηκαν και όσα ακολούθησαν, ο Καβάφης υποστηρίζει ότι το "ελληνικό πνεύμα" του Μαρδάρ οδήγησε τη χώρα στη χρεοκοπία. Μοιάζει να εισβάλλει στο κείμενο ένα σχόλιο που αφορά και το παρόν.

«Κάποια σχόλια που φαίνεται πως απηχούν το δικό μας πα-

ρόν άλλοτε έγιναν σκόπιμα, άλλοτε προέκυψαν. Πιστεύω ότι οι δικές του απόψεις δεν απείχαν πολύ από όσα θα μπορούσαμε να πούμε για την εποχή μας. Η ήττα του 1897 έριξε σε τραγικό πένθος τους διανοούμενους στην Ελλάδα, που πολλοί είχαν γίνει μέλη της μυστικής Εθνικής Εταιρείας. Η Πηνελόπη Δέλτα για παράδειγμα υπέφερε βαθιά για αυτή την ταπεινώση. Αντίθετα, ο Καβάφης απομυθοποιεί την κατάσταση, και σωστά, γιατί ήταν λάθος, παραλογισμός η επέμβαση στην Κρήτη. Αλλιώς μια φορά πήγαμε ξυπόλυτοι στ' αγκάθια. Δεν τον συγκινούσαν οι πομπώδεις πατριωτισμοί και η βλακώδης εθνικοπρέπεια. "Είμαι κ' εγώ Ελληνικός. Προσοχή, όχι Ελλην, ούτε Ελληνίζων, αλλά Ελληνικός" είχε πει. Ταυτόχρονα υπάρχουν μερικές περιέργες αναλογίες με το σήμερα: ότι η Ελλάδα έχει χρεοκοπήσει, ότι μπαίνει κάτω από τον διεθνή έλεγχο των μεγάλων δυνάμεων που κράτησε 81 χρόνια, ως το 1978, και υπάρχουν βέβαια οι Ολυμπιακοί Αγώνες πίσω του και πίσω μας».

■ Τον απομυθοποιήσατε ζώντας έξι χρόνια μαζί του γράφοντας το βιβλίο;

«Το παράδοξο είναι ότι αφού τον τελείωσα το βιβλίο μου αρέσει περισσότερο ως ποιητής. Είναι ένας ποιητής εξαιρετικός αλλά δεν ανήκει σε εκείνους που με διέπλασαν, σε αυτούς που διάβαζα την εποχή που αναζητούσα μια ταυτότητα απέναντι στον κόσμο. Απ' όταν έκανα την έκθεση στην Ιταλία, ο Καβάφης άρχισε να με ενδιαφέρει ως ιδιοσυγκρασία, ως στάση, διαισθανόμουν αυτή την εσωτερική πάλη, τις αντιφάσεις τους φόβους, την υπέρμετρη φιλοδοξία. Παράλληλα, για κάποιον λόγο, με διασκέδαζε τρομερά. Νιώθω μεγάλη τρυφερότητα γι' αυτόν. Εχει γράψει ένα κείμενάκι για τη σοβαροφάνεια, που την απεχθανόταν, αλλά όπως ομολογεί ο ίδιος ήταν αναγκασμένος να υποκρίνεται, να κάνει μόκο σε πολλά. Τώρα τον ξαναδιαβάζω και τον απολαμβάνω περισσότερο από πριν».

■ Μετά την περιπέτεια αυτού του βιβλίου, ποιο ποίημά του κρατάτε;

«Υπάρχει ένα ποίημα από τα Κρυμμένα που έδωσε και το τελικό έναυσμα για να μπω στην περιπέτεια. Έχει τίτλο "Μισή ώρα" και γράφει εκεί: "Αλλά εμείς της Τέχνης/ κάποτε μ' έντασι του νου, και βέβαια μόνο/ για λίγη ώρα, δημιουργούμε ηδονή/ η οποία σχεδόν σαν υλική φαντάζει". Αυτοί οι στίχοι ήταν ο φάρος μου, δεν φώτιζαν απευθείας με τρόπο κραυγαλέο αλλά σαν να χάραζαν αμυδρά τα όρια της πορείας όσο έγραφα».

Πορτρέτο του Καβάφη στο Μουσείο Καβάφη στην Αλεξάνδρεια

